

- projektanställning (helt inriktad på forsknings- och utredningsarbete)
- utbildningsbidrag (möjliggör studier på heltid)

samt kombinationer av dessa.

Vidarerekrytering sker via tjänst som

- forskarassistent (tidsbegränsad till 6 år; tjänsten delad mellan egen verksamhet och institutionstjänst; krav: doktorexamen)
- docent (huvudsakligen inriktad på egen forskning samt forskarhandledning, 6 år men kan förlängas efter särskild prövning)

Dessa tjänster är mycket få, vanligtvis en av vardera slaget vid varje institution. Utöver dem förekommer några tjänster som forskare på medel från forskningsråd för personer som disputerat.

#### *Forskningens finansiering*

Då antalet tjänster inom institutionerna vuxit mycket lite, har tillväxten inom forskningen i största utsträckning kommit att finansieras via olika forskningsråd. Under de senaste årtiondena har här erbjudit sig en rad möjligheter med minst ett halvduzin olika rådsfinansiärer. Härtill kommer andra organ av statlig karaktär, som har som deluppgift att uppmuntra till forskning inom speciella områden, transporter, energi, arbetsmiljö, fysisk struktur osv.

Sannolikt är det så att tillämpad forskning under senare år har vuxit mer än inomvetenskaplig grundforskning, något som bland annat torde hänga samman med finansieringsförhållandena. Det är dock ofta svårt att dra klara skiljelinjer mellan dessa två forskningsinriktningar.

#### *Tvårfacklig eller ämnesövergripande forskning*

Denna ökar. Redan för bortåt tjugo år sedan märktes detta i stora projekt rörande urbanisering resp. glesbygdsfrågor. På senare år är det påtagligt i forskning rörande u-landsproblemen, energifrågor, kommunal indelning samt kulturlandskapsutveckling.

Vid Linköpings universitet finns en speciell forskarorganisation, som bygger på projektinriktning och där även geografer är inkopplade.

#### **GEOGRAFIN I SAMHÄLLET**

Geografer finns i skolan för ämnet geografi i grundskolan och ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan (se 3. session).

Sedan 1960 har allt fler geografer anställts i offentlig tjänst, först på central och regional nivå, numera främst på den lokala/kommunala nivån. Ett mindre antal geografer har funnit vägen till olika organisationer, andra arbetar inom u-landsverksamhet. Få geografer arbetar inom näringslivet, där en examen med större betoning på ekonomiska ämnen är långt vanligare. Arbetsmarknaden har varit god fram till de allra senaste åren, men nu visar sig den ekonomiska åtstramningen också på detta område. Disputerade har ännu så länge inte haft större svårigheter att finna arbete, främst beroende på att institutionerna kunnat suga upp de nya doktorerna inom ramen för forskning eller undervisning.

## **Geografi som universitetsfag, faglig sammensetning og organisasjon**

HANS SOLERØD

Solerød, Hans: Geografi som universitetsfag, faglig sammensetning og organisasjon. *Geografisk Tidsskrift* 83: 7-12. Copenhagen, June 1, 1983.

*Geography as a science in Norway: Research and University training as well as the application of geography in the community.* 1982.

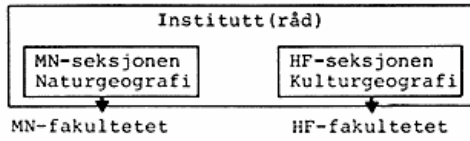
Hans Solerød, førsteamanuensis, Geografisk Institut, Oslo Universitet, PO Boks 1042, Oslo 3, Norge.

I det aller første forelesningsprogram for Universitetet i det daværende Kristiania i 1811 kunngjør L. Stoud Platou, professor i historie, at han »tillige ønsker ... at foredrage for dem, der maatte ønske det, en eller anden Del af Geographien.« (Se Hertzberg, L. H., s. 7-13 i Gjessing (red.): *Norges Geografi*, 1977.) Senere har geografi vært dekket av historikere – og geologer, og andre med »relevant bakgrunn« som vi ville si i dag, fram til 1917 da Geografisk institutt ved Universitetet i Oslo ble opprettet. Faget hadde altså gjennom hundre års tid vært ivaretatt dels av naturvitenskapsmenn, dels av humanister. Denne situasjonen, som vi jevnlig diskuterer, har også i Norge lange tradisjoner. Da instituttet ble etablert i 1917, hadde Aksel Arstal vært dosent i politisk geografi under Det historisk-filosofiske fakultet siden 1914 og Werner Werenskiold dosent i fysisk geografi under Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet siden 1915.

Instituttet var helt fra første stund felles for de to fakulteter; vi kan også si knyttet til de to fakulteter. Werenskiold ble professor i 1925. Fridtjov Isachsen ble dosent i 1931 (professor i 1947). Fram til dette tidspunktet (1947) besto staben av disse to. Isachsen har behandlet instituttets liv og virke i perioden 1917-1967 i Universitetets årsberetning s. 47-54, 1967. Utviklingen av geografien i Norge i perioden ca. 1940 til midt på 1970-tallet blir også drøftet av flere (Sømme, A., Hertzberg, L. H., Myklebost, H., Ouren, T., Brækhus, K., Helvig, M., Jones, M., Holt-Jensen, A.) i *Norsk Samfunnsgeografisk Forenings skrifter*, nr. 6, 1979. Jeg vil derfor ikke bruke tid på geografimiljøenes ekspansjon de siste fem-seks tiår fram til i dag, men heller vurdere dagens situasjon.

Fremdeles er instituttet i Oslo knyttet til to fakulteter. Selv om instituttet har ett instituttråd, ett styre og en bestyrer hjemlet i et reglement, er i dag to seksjoner (naturgeografi og kulturgeografi) de faglige enhetene der det vesentligste av de formelle faglige drøftinger foregår. Dog skal saker av stor betydning for instituttet eller av felles interesse for de to seksjonene behandles i instituttrådet.

Geografisk institutt, Universitetet i Oslo. Etabl. 1917



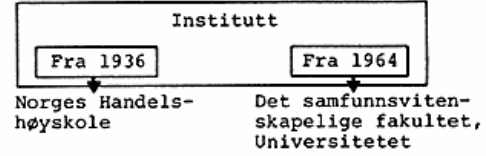
Instituttets (i Oslo) fakultetsmessige plassering har altså en historisk forklaring, men avspeiler naturligvis også fagets egenart. Hensiktsmessigheten av *ett institutt* med en naturvitenskapelig orientert geografi og en samfunnsvitenskapelig orientert geografi, kan i dag diskuteres – og blir diskutert. Rekrutteringen til faget skjer via tre fakulteter (i tillegg til de to tradisjonelle også Det samfunnsvitenskapelige fakultet), noe vi ser på som nyttig og berikende for bredden i et geografisk fagmiljø. Men to-fakultetstilknytningen medfører en del trivielle administrative og organisatoriske problemer: Vi er budsjettmessig avhengig av to fakulteter og ansvarlig overfor de samme, vi har to annua som kan føre til vansker med harmonisering av økonomien. Ett kontor og ett bibliotek er argumenter for å opprettholde status quo.

Men bak det trivielle ligger ulikheter i fagsyn, til dels betydelige forskjeller i synet på hva en geograf skal beskjeftige seg med. Men denne diskusjonen har også positive sider. Litt paradoksalt kan vi si at den historisk betingede administrative ordning kan vitalisere fagdebatten. Det er flere ved begge seksjoner som heller vil betone mulighetene med vår organisatoriske ordning enn vanskelighetene med den. Syntesetilhengerne er å finne i denne leiren. Andre er mer tilbøyelige til å argumentere for et formelt skille og følgelig etablering av to institutter. Jeg kommer tilbake til ulike reorganiseringsideer senere. Det springende punkt er da hvorvidt det i praksis finnes en geografi uten prefiks. Mens naturgeografi, samfunnsgeografi osv. gir bestemte assosiasjoner – hvilke assosiasjoner vil vi at geografi, uten prefiks, skal gi? Allerede på dette punktet i framstillingen vil jeg understreke at organisasjonsform ikke bare gjelder administrative og praktiske ordninger; den henger også sammen med fag- og vitenskapssyn.

Den første akademiske lærestol i geografi utenfor Universitetet i Oslo ble opprettet ved Norges Handelshøyskole i Bergen i 1936 (med Axel Sømme som dosent, senere professor). Den første professor i geografi ved Universitetet i Bergen, som ble opprettet i 1948, var Tore Sund. Han ble utnevnt i 1964 etter å ha vært ved handelshøyskolen i noen år. Tore Sund fikk meget kort funksjonstid på grunn av en altfor tidlig død. Han ble etterfulgt av Hallstein Myklebost. Da han overtok etter Isachsen i Oslo, kom Magne Helvig til Bergen. Mens Geografisk institutt i Oslo er administrativt knyttet til to fakulteter på universitetet, er instituttet i Bergen knyttet til *både* universitetet og handelshøyskolen.

I 1974 ble det opprettet et professorat i geografi ved Universitetet i Trondheim, og fra 1975 har Geografisk institutt vokst til et livskraftig miljø under ledelse av Asbjørn Aase.

Geografisk institutt i Bergen. Etabl. 1936



I dag er bemanningen ved de tre instituttene slik det framgår av tabell I. (Tallene vil kunne forandres noe på grunn av avgang og overføring av stillinger.)

		Toppstilling		Mellomstilling		Grunnstilling	
1.	O, HF	3	4	5	10	4	11
	O, MN	1		5		7	
2.	B, NHH	2	4	2	7	2	3
	B, Univ.	2		5		1	
3.	T	2		3		2	

Toppstilling : Professor og dosent

Mellomstilling: Førstelektor = førsteamanuensis (brukes synonymt)

Univ. lektor = amanuensis (brukes synonymt)

Grunnstilling : Vitenskapelig assistent, stipendiat

Tabell I. Stillinger ved de geografiske instituttene i Oslo (O), Bergen (B) og Trondheim (T).

Bare ved universitetet i Oslo er det en større gruppe naturgeografer. I Bergen og Trondheim er det bare en lærer hvert sted som har spesielt ansvar for naturgeografisk undervisning. Undervisningen i naturgeografi under lavere grad (grunnfag) dekker likevel omtrent den samme bredde ved alle tre universiteter, men kanskje med en viss forskjell i det samfunnsmessige perspektiv. Bare Oslo har undervisning i naturgeografi på høyere trinn.

Studenttallene framgår av tabell II (ca.tall for 1981/82). Grunnfagsstudiet tar ett år, mellomfagsstudiet et halvt år i tillegg (i alt 1½ år) og hovedfagsstudiet i gjennomsnitt 2½ år (inkl. arbeidet med en skriftlig avhandling). En ferdig kandidat med geografi hovedfag har altså ca. 4 år med utlukkende geografi i et totalstudium på 6-7 år fram til graden cand.real., cand.philol. eller cand.polit. (Noen få tar graden mag.art. som i praksis er av samme varighet.) Et noe kortere studium for realister skal erstatte graden cand.real. og gi graden cand.scient. etter 5½ år. Et betydelig antall kandidater med andre hovedfag har geografi (grunnfag eller mellomfag, eller emner i geografi) i fagkretsen. Realister med naturgeografi hovedfag har ofte dette kombinert med geologi, biologi eller fysikk, geofysikk eller matematikk, statistikk. Realister med samfunnsgeografisk hovedfag har ofte matematikk, statistikk, informatikk, men også økonomi, sosiologi i fagkretsen. Kulturgeografene har gjerne sin geografi i kombinasjon med historie, sosiologi, språkfag, sosialantropologi. Valgmulighetene og kombinasjonene er i det hele tatt

svært mange; noen vil hevde at det vil styrke geografenes kompetanse og faglige identitet om fagene rundt geografien er nærmere »beslektet« enn de i visse tilfelle er.

	Oslo	Bergen	Trondh.
Grunnfag	90 (felles)*	80 (30U, 50NHH)	40
Mellomfag	55 (30HF, 25MN)	35 (10U, 25NHH)	30
Hovedfag	100 (50HF, 50MN)	35 (30U, 5NHH)	25
	245	150	95

\*Noen tar bare kurset i systematisk naturgeografi (som ledd i ren spesialisering i naturgeografi eller som frittstående emne).

Tabell 2. Studenttall ved Geografisk institutt i Oslo, Bergen og Trondheim (ca.tall 1981/82).

Grunnfagene er noenlunde like ved de tre institutter. Det undervises systematisk natur- og kulturgeografi. Anvendelsen av de systematiske disiplinene på »regioner«, »prosjekter« o.l. varierer noe. Mellomfaget inneholder alle steder en teoretisk del og en viss spesialiseringsmulighet; en »i-landsdel« eller en »u-landsdel«. På mellomtrinnet for naturgeografene i Oslo er undervisningen konsentrert om kvartærgeologi/glasiormorfologi og fluvialgeomorfologi/hydrologi. Hovedfagets innhold faller godt sammen med det mest sentrale av den faglige aktiviteten som pågår ved instituttene. Denne vil jeg komme tilbake til.

Som det vil ha framgått av framstillingen, må alle kultur/samfunnsgeografer ha et kurs i systematisk naturgeografi i sin grunnutdannelse (den er en del av grunnfaget). Naturgeografene behøver ikke systematisk kulturgeografi for å ta naturgeografi hovedfag. I Norge er altså situasjonen den at det store flertallet av geografer har en felles faglig plattform (grunnfaget); dette gjelder alle samfunns/kulturgeografer og et stort antall av naturgeografene, mens et antall naturgeografer har en snevrere geografisk bakgrunn. Med jevne mellomrom dukker spørsmålet om nødvendigheten av eller hensiktsmessigheten av en felles basis for alle geografer opp. Jeg vil ikke forfølge dette problemet her.

Før jeg går videre til det viktigste temaet, hva slags undervisning og forskning som i Norge nå trekker opp rammen for et geografibegrep (eller definerer geografi), må jeg si litt om det som ellers drives av postgymnasial geografiundervisning. Vi har fått et regionalt høgskolesystem (distriktshøgskoler og pedagogiske høgskoler). Ved de fleste av dem undervises i temaer med betydelige innslag av geografi. Når jeg tar dem med her, er det naturligvis fordi de utgjør et viktig element i vårt undervisnings- og skolesystem, og i denne sammenhengen særskilt fordi mange geografer har sitt arbeid der. På mer enn ett sett representerer de et konkurransemoment til universitetene. Geografien integreres som oftest i fler-/tverrfaglige emner: Kristiansand (økonomi/samfunnsplanlegging), Bø i Telemark (naturressurser, arealdisponering), Lillehammer (lokalsamfunn, distriktpolitikk, turisnæringsproblemer), Bodø (distriktsplanlegging, økonomi). Også ved universitetet i Tromsø er det innslag av geografi i et kurs

(samfunnsorientert naturgeografi). Denne oversikten er på ingen måte fullstendig; den er ment som et eksempel. Jeg bør også nevne at det har vært politisk uenighet om prioritering av midler til postgymnasial undervisning. I en viss periode har universitetenes vekst bevisst vært holdt nede til fordel for det regionale høgskolesystemet. De siste politiske signalene kan tolkes slik at universitetene relativt vil komme noe bedre ut ved denne allokeringprosessen i de nærmeste år.

Foreløpig har jeg bare et stykke på vei imøtekommet kravet om å profilere geografi som universitetsfag, nemlig ved å gå igjennom noen mer formelle forhold. Jeg skal fullføre bildet, selv om profilen blir diffus, ved å forsøke å gi et riss av den faglige aktivitet som pågår ved instituttene. Og en første karakteristik, om enn for unyansert, blir denne:

1. Snarere mangfold enn konsentrasjon
2. Snarere spesialisering enn syntese
3. Snarere tema enn sted (region)

Skal jeg nyansere dette grove bildet noe, bør jeg skynde meg med å nevne at instituttet i Trondheim har valgt å konsentrere undervisning på høyere nivå og forskningen rundt tre hovedtema. Dette kommer jeg tilbake til.

Jeg vil – i hvert fall foreløpig – holde meg langt unna normative utsagn, bare underbygge de tre utsagnene ovenfor ved å se nærmere på den faglige aktiviteten ved instituttene. Som allerede påpekt, er det bare i Oslo det er en større gruppe naturgeografer, en egen seksjon. Norsk naturgeografi har tradisjonelt arbeidet med å klarlegge isavsmeltningsforløpet ved slutten av siste istid og landhevningen i sen- og postglasial tid og med de former som ble dannet under avsmeltingen. Formene som det har vært arbeidet med i perifer deler av innlandsisen, er særlig endemorener og isskulingsformer, der også studier av plastisk isskuring inngår. Arbeidet med hevede sen- og postglasiale strandlinjer og de isostatiske og eustatiske bevegelser har lange tradisjoner i Norge. Forskningen har også dreiet seg om de store og klare formene etter voldsom glasifluvial drenering under store deler av isavsmeltingen. Et senere innslag i forskningen gjelder de postglasiale forflytningsprosessene av løsmateriale fra glasifluviale og andre løsmasseavsetninger. Spesielle studier har vært viet utvikling av elvesletter, løpsutvikling og utvikling av deltaer – og sedimentasjon i innsjøer og fjorder. I nær tilknytning til dette er også hydrologisk pregede studier utført.

Kystklassifikasjon og studiet av kystformer er først tatt opp i senere år, likeledes er studiet av eoliske prosesser av forholdsvis ny dato i Norge. Snøskredforskning har derimot vært drevet et par tiår ved instituttet i Oslo. Bio-geografisk forskning har vært rettet mot å klarlegge relasjoner mellom skoggrensener og klima. Utbredelsen av varmekjære lauvtrær har vært studert, og det gjøres et betydelig arbeid for å klarlegge høyeste skoggrensener i postglasialt gunstigere klima. Temaet for de fleste hovedoppgavene for naturgeografene er knyttet til kvartærgeologi, periglasiogeomorfologi og fluvialgeomorfologi. En betydelig del av ressursene, både økonomisk og personellmessig, anvendes for tiden til en ut-

strakt kartleggingsvirksomhet med avansert kartframstilling (kvartærgeologisk og geomorfologisk).

Av mer syntesepregede emner kan nevnes »Landskaps- og ressursgeografi, natur- og miljøvern«. Under dette studeres landskapsutvikling og arealanvendelse. Konsekvensvurderinger knyttet til inngrep i landskapet kan bli en spennende gren av faget.

Det som har preget forskningen i samfunnsgeografi i Norge i flere ti-år, er befolknings- og bebyggelsesgeografi, i de senere år ofte knyttet til byutvikling, regionalpolitiske problemer og distriktutbygging. I Oslo er aktuelle forskningstemaer med empiri fra det norske samfunnet ulike sider ved omfordeling og dekonstrasjonsprosesser i bosettingen, teknologiske endringer og regional utvikling, migrasjon, lokaliseringstendenser i tertiære og kvartære næringer og nye sider ved urbaniseringsprosessen (urbaniseringsprosessen som en regional integrasjonsprosess). Vurdering av vår kommune- og fylkesplanlegging opptar flere. Karakteristisk er økende vekt på sosialgeografiske problemstillinger. Persepsjonsgeografien har sine utøvere, og vitenskapsteoretiske problemer, grunnlagsproblemer, er kommet sterkere inn i forskningen. Utviklingsgeografene arbeider med prosjekter i Botswana, Sri Lanka og Nepal (særlig evaluering av ulike typer av utviklingsfremmende tiltak).

I Bergen står også by- og befolkningsgeografi sterkt. Både lokalsamfunn i marginale områder og byproblemer (belyst ved studier av Bergen) er behandlet i flere rapporter. Økonomisk geografi har naturlig nok alltid hatt betydelig tyngde og har kjennetegnet geografien ved Handelshøyskolen, likeledes temaer som samfunnsplanlegging og regionalpolitikk. U-lands-geografi har fått økende tilslutning, og et forholdsvis nytt felt, rekreasjonsgeografi, har en aktiv gruppe i Bergen.

I Trondheim er fornuftig nok – stabens størrelse tatt i betraktning – aktiviteten noe mer konsentrert enn i Oslo og Bergen. Tre hovedfelter har utkrySTALLISERT seg: Sosialgeografi der levekårsbegrepet er det sentrale. Historisk geografi og landskapsutvikling er en annen retning. Den tredje spesialitet er u-landsgeografi. Hovedfagsstudentene gjør sine arbeider innenfor disse tre feltene.

Skal vi peke ut karakteristiske endringer i tema og arbeidsmåte ved de tre instituttene (egentlig bare to siden Trondheim bare har hatt sitt i sju år) i løpet av de to siste tiåra, kan vi selvfølgelig spore positivisme-debatten også hos oss. Den kvantitative bølge ble aldri særlig høy, og viktigere: jeg vil påstå at den aldri toppet seg. Samfunnsvitenskapelig tenkemåte, kritiske »antipositivistiske« holdninger og krav om samfunnsrelevans er kommet sterkere inn i geografien. Dette skyldes naturligvis en viss allmenn vitenskapsteoretisk skjerping også innen vårt fag. Et karakteristisk trekk, som kanskje er klarest i Bergen, er det økende antall studenter med ren samfunnsvitenskapelig bakgrunn som melder seg til geografistudiet. Etter hvert har også naturlig nok en rekke yngre kollegers inntreden på arenaen for geografisk fagdebatt ført til en viss forskyvning av tyngdepunktet.

Et tema vi ikke kommer utenom når faglig sammensetning og organisasjon står på dagsorden, er »geografiens enhet«. I stedet for å drøfte dette prinsipielt allerede fra starten, vil jeg som bakgrunn for diskusjonen belyse problemene omkring delt/udelt geografi med en konkret, aktuell begivenhet ved Universitetet i Oslo. I 1980 ble en såkalt geofagkomité oppnevnt ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. Mandatet var å vurdere utbygging av geologi og tilgrensende fag. Den besto av geologer, en naturgeograf og en geofysiker. Geologi er for tiden et fag med betydelig prestisje; faget er i ekspansjon og studenttilgangen er stor. Innstillingen forelå ved årsskiftet 1981/82. Komiteens anbefalinger belyser godt hvilke tanker om tverrfaglighet og slektskapsforhold som gjorde seg gjeldende i komiteen. Som geologiens nærmest tilgrensende fag ble spesielt understreket naturgeografi og deler av geofysikk (den faste jords fysikk). Et hovedpunkt i konklusjonen var anbefalingen at geofagene under Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet skulle reorganiseres til et stort *GEO-INSTITUTT* som skulle omfatte alle avdelinger ved det nåværende Institutt for geologi, alle de geologiske museer, alle naturgeografene ved Geografisk institutt og primært hele Institutt for geofysikk.

Imidlertid redegjorde komiteen ikke for de konsekvenser en slik reorganisering ville få for Geografisk institutt. Men indirekte sa komiteen noe viktig: Dersom administrative og andre formelle bånd blir uhensiktsmessige for den faglige aktivitet, forskning og undervisning, må det fortrinnsvis gjøres noe med det formelle apparatet. Komiteens anbefalinger ville altså få som resultat at det eksisterende geografiske institutt skulle deles i to: ett bestående av de MN-ansatte naturgeografene (som altså skulle inn i et stort geo-senter), og ett bestående av de HF-ansatte samfunnsgeografene. Men dette ble ikke sagt eksplisitt i innstillingen.

Jeg har ingen vansker med straks å si meg enig i at tregheten i universitetets organisasjonsstrukturer kan være for stor, men en reorganisering etter de retningslinjene som den geologidominerte komiteen gikk inn for, er ikke heldig for geografien som fag. Personlig mener jeg at et institutt for (samfunns)geografi også trenger naturvitenskapelig geoekspertise. For å opprettholde den bredde som mange ønsker i geografien, må et geografisk institutt i tillegg til samfunnsvitenskapelige disipliner også dekke *geografisk relevante* naturvitenskapelige disipliner.

Blant MN-seksjonens lærere er meningene delte: i seksjonen støttet et flertall innstillingen og ga uttrykk for at hele MN-seksjonen (naturgeografien) burde »holdes intakt« og omlokaliseres til et nytt *geo-senter*. Et mindretall (fire av de seks fast ansatte lærerne!) vil heller fortsette som medarbeidere ved Geografisk institutt, men vil ikke motsette seg en reorganisering der visse geodisipliner som nå dyrkes ved Geografisk institutt, overføres til *geo-instituttet*. Da institutttrådet behandlet saken (altså både natur- og kulturgeografene i samlet forum), støttet flertallet tanken om en reorganisering med ommøblering av naturgeografene: De som ser seg faglig best tjent med tilhold i et naturvitenskapelig geo-

senter, bør få muligheten til det, de øvrige blir igjen ved Geografisk institutt, dvs. at den geografisk relevante geovitenskapen blir igjen. Nå er dette synspunkt selvfølgelig både faglig og administrativt mer innfløkt enn som så. Jeg skal ikke gå mer inn på denne konkrete saken her, men den belyser et problem: Uten at diskusjonen ble ført særlig langt mer prinsipielt, kan vi tolke flertallets (i instituttrådet) underliggende holdning omtrent slik: Geografien må for å eksistere som en separat disiplin, ha noen grunnleggende ingredienser. Det må være noen basiselementer som konstituerer faget. For meg kan det enklest formuleres slik:

Geografien må være *menneske-orientert*  
med en forankring i *naturmiljø*  
og ha en *tidrom-ramme*

En rent praktisk konsekvens av en slik oppfatning er at et geografisk institutt må ha en stab som faglig dekker denne. Om denne enkle formuleringen fanger opp så mange geografer at det sannsynliggjør utsagn om konvergens mellom de tradisjonelle to systematiske disipliner, tør jeg ikke å si. Debatten vil kanskje gjøre dette klarere. Om dette er tilstrekkelig til å påstå at det finnes en enhetlig geografi, en geografi uten prefiks, vil jeg ikke gå nærmere inn på. Imidlertid vil jeg hevde at om mine tre punkter godtas, har man samtidig god tatt at geografi som overordnet begrep er et samfunnsfag.

#### *Forskerrekruttering og stillingspolitikk*

Det opprettes nå ytterst få nye stillinger for geografer. Vi kan nærmest snakke om stillingsstopp på universitetene og høyskolene. Dog er det naturligvis en viss naturlig avgang, men et hovedproblem for rekrutteringspolitikken er like fullt *hva* eller *hvilke posisjoner* det skal rekrutteres *til*. Ved universitetene og andre forskningsinstitusjoner er aldersstrukturen særdeles ugunstig sett fra et rekrutteringssynspunkt; et stort antall forskere er i 40-50 årsalderen. Dette er ikke bare et norsk problem. Når dette er sagt: Det finnes et ikke ubetydelig antall i rekrutteringsstillinger. På universitetene er det et antall vitenskapelig assistentstillinger som kan innehas i maksimum seks år (to perioder à tre år). Vit.ass.-stillingene utgjør, sammen med et beskjedent antall universitetsstipendiatstillinger, de internt finansierte rekrutteringsstillingene. Gjennom forskningsrådene (NAVF, NTNF) bevilges hvert år midler til forskningsprosjekter. Yngre forskere i rekrutteringsfasen kan enten søke om midler til sitt eget forskningsprosjekt, eller de deltar i prosjekter som ledes av eldre forskere. På denne måten får instituttene et tilskudd til sitt miljø fordi det er forskningsrådenes forutsetning for tildeling av pengemidler at stipendiatene holder til i et etablert forskningsmiljø.

Den forskning som drives av staben på universitetene finansieres dels av universitetets egne midler (egen lønn og noe over annum), dels av eksterne kilder. Forskningsrådene (særlig NAVF gjennom RSF, RFSP og RNF) gir hvert år

midler til de geografiske instituttene – som allerede nevnt til prosjekter. Andre eksterne finansieringskilder har vært NORAD, og mer sporadisk departementer og fylkes- og kommunaladministrasjon.

#### *Tverrfaglig forskning*

Det er neppe den form for tverrfaglig forskning som drives *innenfor* de geografiske miljøer det vanligvis tenkes på med tverrfaglighet. Men geografis eget *tverrfaglige potensiale* bør vel nevnes i det flere kolleger er opptatt av konkret å anvende naturvitenskapelig innsikt og kunnskap på samfunnsfaglige problemstillinger. En fordel ved geografmiljøenes mangfold *kan* være nærkontakten; vi bør altså reflektere mer over hvorvidt tverrfaglige framstøt *kan* være »gå over bekken etter vann«-situasjoner. Personlig tror jeg ikke faren for det hittil har vært stor.

I Oslo drives for tiden lite tverrfaglig forskning i egentlig forstand, men for å antyde hvilke allianser som eksisterer, kan nevnes samarbeid mellom naturgeografer, kvartærgeologer og hydrologer på den ene siden, og et gryende samarbeid mellom samfunnsgeografer, sosiologer og statsvitere på den andre.

I Bergen kan nevnes et tverrfaglig rekreasjonsforskningsprogram der geografer og psykologer samarbeider, og i Trondheim er et prosjekt i gang om bruk av oljevekster i Øst-Afrika der Geografisk institutt samarbeider med NTH. Foruten geografer deltar en historiker, en økonom, en kjemiker og en sosialantropolog. I et byforskningsprogram samarbeider sosiologer, sosialantropologer og geografer.

#### GEOGRAFIEN I SAMFUNNET

Et interessant oppslag for debatt er *geografien* i samfunnet på den ene siden, og *geografen* i samfunnet på den andre. Geografi og arbeidsfunksjoner vi mener geografer bør forstå, blir drevet av mange, både av geografer og andre. Siden dette er en diskusjon for seg, lar jeg temaet ligge. Tabell III viser hva hovedfagsgeografer i Norge uteksaminert i perioden 1970-1981 i dag gjør.

	Samf./Kultur-geografi (Oslo, Bergen, Trondheim)		Naturgeografi Oslo		Alle %
	Antall	%	Antall	%	
1. Skolen (ungd., videreg. sk.)	60	33	31	44	36
2. Postgymn. underv., stip., forskning.	40	22	9	13	20
3. Planl., komm., fylke, off. adm.	58	32	22	31	32
4. Annet, ukjent	24	13	8	11	12
Sum	182	100	70	99	100

N = 252

Tabell 3. Kandidater uteksaminert 1970-81 arbeid i dag.

Hadde vi lagt inn en tidsdimensjon, ville vi ha sett at et økende antall geografer går til annet arbeid enn skolen. Hitil har geografer stort sett hatt det forholdsvis enkelt på arbeidsmarkedet; de har vist seg anvendelige, mange har vist til geografenes allsidighet og dyktighet til å presentere sine resultater på en oversiktlig form. De har ofte hatt en fordel i forhold til konkurrentene når det gjelder allmenn kunnskap om både vårt eget land og verden utenfor. Jeg skal ikke peke på geografenes svakhet i denne sammenhengen. Konkurrentene på arbeidsmarkedet er økonomer, sosiologer og andre samfunnsvitere, sivilingeniører og arkitekter. For naturgeografene har geologer, biologer og geofysikere vært konkurrenter.

Statistisk Sentralbyrå er den største enkeltarbeidsplass for geografer i Norge (19 ansatte). Ellers finnes geografer i flere av departementene (særlig industri-, kommunal-, miljøvern-), i fylkenes og de større kommunenes forvaltnings- og planavdelinger, i en rekke planleggings- og forskningsinstitusjoner. Så lenge alle disse »geografarbeidsplassene« eksisterer, så det lyst ut for nye kandidater, men tendensen synes å gå mot et metningsnivå. Også skolen trenger færre lærere; et blikk på fertilitetsutviklingen og befolkningspyramiden forteller dette. Her rammes da geografene på samme måte som andre akademisk utdannede lærere. Fra lærerorganisasjonene gjøres framstøt for å opprettholde stabene ved å redusere elevtallet i klassene og gi lærerne mindre lesepålegg. Men dette er kostbare tiltak.

Det er kjedelig å avslutte såpass pessimistisk, men også geografene må nok se i øynene at vi for tiden har en overproduksjon av akademikere. Samfunnet kan ikke absorbere alle, og spesielt ikke gi alle det arbeid de er utdannet for. Denne prognosen er altså dyster. Men vi kan jo trøste oss med at geografer alltid har laget prognoser som ikke gikk i oppfyllelse.

## Etterutdanning i geografi ved norske universiteter

RAGNHILD LUND

Lund, Ragnhild: Etterutdanning i geografi ved norske universiteter. *Geografisk Tidsskrift* 83: 12-14. Copenhagen, June 1, 1983.

*Special training in geography at the Universities in Norway.*

Ragnhild Lund, stipendiat, Geografisk Institut, Trondheim Universitet, 7000 Trondheim, Norge.

Etterutdanning sees som utdanning i geografi etter endt universitetsstudium. Her vil jeg ta utgangspunkt i situasjonen i Norge for å belyse behovet for etterutdanning. Først vil jeg beskrive de eksisterende etterutdanningstilbudene ved lærerstedene i Oslo, Bergen og Trondheim. Videre vil jeg forsøke å systematisere de eksisterende tilbud. Til slutt vil jeg forsøke å si noe om eventuelle andre målgrupper for etterutdanningstilbud ved universitetene.

Etterutdanning ved universitetene i Norge har begrenset seg til lærere som underviser i ungdomsskole og i den videregående skole. For å si noe om denne målgruppens størrelse, kan nevnes at ca. 35% av alle studenter som tar hovedfag i geografi går inn i læreryrket (mot ca. 50% i Danmark). Men mange som har tatt grunnfag og mellomfag i geografi underviser også i skolen. Videre er det et stort problem i Norge at også personer uten geografi som fag underviser i geografi i skolen. Dette siste er grunnen til at invitasjonen til lærerkurs også har gått til personer som ikke har geografi som fag. Vi ønsker altså at de som ennå ikke har fått den faglige skoleing etter hvert erverver seg visse grunnleggende kunnskaper i og om geografi.

Det er også en kjennsgjerning at enkelte læresteder sliter med synkende studenttall. I Bergen gjelder dette også faget geografi. Årsakene til dette synes delvis å ligge i synkende/mindre årskull, delvis i at andre fag enn geografi har fått undervisningskompetanse i geografi (historie, økonomi, samfunnskunnskap, astronomi m.v.). Vi kan derfor se kurstillbudene i Bergen som et resultat av disse forhold, altså et forsøk på å fange opp andre målgrupper enn studenter for undervisningen.

I Oslo og Bergen er synkende studenttall foreløpig ikke noe problem. I Trondheim er problemet snarere for mange enn for få studenter. Dette må ses som resultat av fagets spesielle undervisning og organisasjon (prioritering av ekskursjoner, den nære sammenhengen mellom natur- og kulturgeografi på alle nivåer i geografiundervisningen innenfor fagfeltene utviklingsgeografi, landskapsgeografi/historisk geografi og levekårsgeografien). Det gode samarbeidet mellom instituttet og skolemyndighetene skyldes vel spesielt instituttets interesse for lokalgeografiske problemstillinger.